

SECUNDAIR ONDERWIJS

Onderwijsvorm: **A-stroom**

Graad: **eerste graad**

Jaar: **eerste leerjaar**

Studiegebied: **BASISVORMING**

Vak(ken):

AV Muzikale opvoeding

1 lt/w

Vakkencode: **KU-a**

Leerplannummer: **2003/002**
(Vervangt 2002/115)

Nummer inspectie: **2003/3//1/K/BV/1// /D/**
(Vervangt 2002/144//1/K/SG/1// /V/03)

INHOUD

Visie	2
Beginsituatie	3
Algemene doelstellingen	4
Leerplandoelstellingen / leerinhouden.....	6
Pedagogisch-didactische wenken en timing	10
Minimale materiële vereisten.....	20
Evaluatie	22
Bibliografie	24

VISIE

Het vak Muzikale opvoeding is algemeen vormend en beoogt betrokkenheid en een kritische opstelling van de leerlingen ten opzichte van in diverse media gehanteerde muziektaal tegenover de maatschappij en de eigen leefwereld.

Naast de schoolse vorming bestaat een andere leefwereld met heel eigen trendsettende normen.

De expressievakken als concrete audiovisuele vorming reiken hier de mogelijkheden aan om deze uitersten kritisch te leren integreren.

De kritische omgang met klanken én beelden, met persoonlijke uitingen van zichzelf of van anderen, kan men niet louter beschouwen als een vrijetijdsgebeuren buiten de muren van de school. De school beperkt zich niet enkel tot het cognitieve. De muzikale expressie dient met haar specificiteit dan ook in de basisvorming geïntegreerd te worden.

Muziek geeft op een bepaalde manier vorm aan ervarings- en gevoelspatronen die op een individuele manier beleefd worden. Gewaarwordingen worden geuit door zingen, spelen, vormgeven, verwoorden en dergelijke en kunnen eventueel omgezet worden in begripsgebonden handelingen.

Invloed van het domein media.

Voor een adequaat maatschappelijk functioneren is een vorm van "audiovisuele alfabetisering" noodzakelijk geworden. Deze alfabetisering kan in de Muzikale opvoeding worden bewerkstelligd door het intensiveren en differentiëren van de waarneming.

Hierdoor krijgen de leerlingen toegang tot een grote diversiteit aan cultuuruitingen. Voorstellingsvermogen en verbeeldingskracht spelen daarbij een belangrijke rol.

Creëren doet in belangrijke mate een beroep op het leren exploreren en het leren maken van weloverwogen keuzes ten aanzien van middelen en media. Het is een alternatief voor andere wijzen van ordenen en onderzoeken van de werkelijkheid.

BEGINSITUATIE

In het basisonderwijs zijn de eindtermen muzische vorming veelal attitudevormend.

Van het leergebied muzische vorming (beeld, muziek, drama, beweging, media) in het lager onderwijs wordt verwacht dat de leerlingen, naast de verwondering over de wereld die hen omringt, een bewustzijn ontwikkelen van hun zienswijze en gevoelens, ervaringen en waarnemingen leren vertolken en verbeelden. Zij worden eveneens bewust gemaakt van de invloed van het audiovisuele op hun culturele omgeving.

ALGEMENE DOELSTELLINGEN

De algemeen vormende waarde van Muzikale opvoeding bestaat erin de leerlingen op een creatieve, kritische, zelfstandige en sociale wijze te leren omgaan met de functies en betekenissen van cultuur in de samenleving, door zelf handelsbekwaam te worden en zich ontvankelijk te tonen voor de uitingen van anderen.

Cognitief

De cognitieve doelstellingen zorgen ervoor dat ervaringen (het zich herinneren, herkennen, verwerven van kennis, ontwikkelen van intellectuele vaardigheden) van de leerlingen uit hun vooropleiding Muzikale opvoeding, aangewend en uitgebreid kunnen worden. De begrippen i.v.m. het vak kennen en kunnen gebruiken. Hun vaststellingen kunnen verwoorden.

Affectief

De affectieve doelstellingen sensibiliseren een gevoelswaarde, een emotie, een graad van aanvaarding en betrokkenheid. Inzien dat kritische evaluatie van eigen werk en creaties van anderen tot beter resultaat kan leiden. Inzien dat zich documenteren, doelgericht denken en experimenteren de eigen creativiteit en de kwaliteit van het beleven positief kan beïnvloeden.

Psychomotorisch

De psychomotorische ervaringen aanwenden, trainen, verfijnen. De fijne motoriek verder stimuleren.

De cognitieve, affectieve en psychomotorische doelstellingen worden in de praktijk door elkaar gebruikt en zijn niet afzonderlijk behandeld in de leerplandoelstellingen.

Einddoelstellingen

De leerlingen kunnen:

- muziek als universeel verschijnsel situeren;
- door de persoonlijke betrokkenheid met klank, zichzelf positioneren tegenover de vormen, de betekenissen en de functies van de muziek;
- persoonlijke standpunten omtrent de muziek toelichten en deze standpunten vergelijken met de overtuiging van anderen;
- individueel of in groepsverband de verworven vaardigheden vorm geven.
- door luisterervaringen klanken vertalen naar nieuwe muzikale uitdrukkingvormen.

Basisdoelstellingen (B)

De bovenvermelde doelstellingen zijn basisdoelstellingen en kunnen en moeten theoretisch door alle leerlingen bereikt worden.

Uitbreidingsdoelstellingen (U)

Deze doelstellingen sluiten aan bij de verschillen tussen de leerlingen (differentiatie). Bepaalde leerlingen kunnen meer bereiken dan de minimumeisen.

Vakoverschrijdende doelstellingen

Daarnaast levert de leraar Muzikale opvoeding ook zijn bijdrage tot de realisatie van de vakoverschrijdende eindtermen (VOET). Vakoverschrijdende eindtermen zijn minimumdoelen die niet specifiek behoren tot een vakgebied, maar onder meer door middel van meerdere vakken of onderwijsprojecten kunnen worden gerealiseerd. Zij zijn in eerste instantie een opdracht voor het hele schoolteam. Om uit te maken hoe alle vakoverschrijdende eindtermen op schoolniveau kunnen gerealiseerd worden, zijn afspraken nodig tussen de collega's van alle vakken. Het is aangewezen om deze afspraken formeel vast te leggen.

In sommige vakken kunnen bepaalde VOET uitdrukkelijker aan de orde komen dan in andere. Leerplannen kunnen dan ook verwijzingen naar VOET bevatten als de binding tussen de vakgebonden doelstellingen en de VOET evident is. Indien de vakgroep nog andere VOET realiseerbaar acht binnen een vak, wordt dit vastgelegd in een verslag waarin zowel de visie en de planning zijn opgenomen.

Heel wat VOET die behoren tot de domeinen Leren Leren en Sociale Vaardigheden zitten reeds verweven in de uitwerking van verschillende vakgebonden doelstellingen in dit leerplan. Door een doordachte keuze van thema's, teksten en lesonderwerpen kunnen andere VOET (opvoeden tot burgerzin, gezondheidseducatie, milieueducatie) ook in de lessen Muzikale opvoeding aan bod komen.

Bij de aanvang van het schooljaar maakt de leraar een oordeelkundige keuze van de leerinhouden waarmee hij de vakgebonden en vakoverschrijdende doelstellingen wil realiseren (bij voorkeur na overleg met de vakgroep) en stelt een **jaar(vorderings)plan** op waarin hij de leerstof op een evenwichtige wijze verdeelt over het beschikbare aantal lestijden.

LEERPLANDOELSTELLINGEN / LEERINHOUDEN

Als keuzevak bij de basisvorming kunnen de uitbreidingsdoelstellingen, voorafgegaan door **(U)**, worden toegepast.

DECR. NR.	LEERPLANDOELSTELLINGEN De leerlingen kunnen		LEERINHOUDEN	
	<u>WAARNEMEN EN VERWOORDEN</u>			
M 1, 2, 3, 4, 5 AM 15, 16	1	gericht luisteren naar diverse soorten etnische muziek en wereldmuziek, met bijzondere aandacht voor de eigen volksmuziek;	1	culturele achtergrond bij wereldmuziek, inzicht in het belang van muziek (en kunst) voor het gevoel van etnische identiteit;
M 1, 5, 10, 12, 13	2	hun mening uiten over diverse soorten volks- en etnische muziek (vokaal en instrumentaal);	2	persoonlijke vaststellingen inzake instrumenten/zang (bouw, klankkleur, speel-/zangwijze) en persoonlijke beleving;
A 1, 2, 7, 11 AM 15, 16	3	de belangrijkste muzikale parameters in de te beluisteren muziekfragmenten onderscheiden en benoemen;	3	muziektechnische parameters: metrum, ritme, toonhoogte, articulatie, dynamiek, tempo, bezetting, orkestratie, timbre, vorm, stemvoering, harmonisatie; muziekpsychologische en -sociale parameters: sfeer, uitdrukking, functie;
M 1, 5, 10, 12, 13	4	hun persoonlijke vaststellingen met betrekking tot voornoemde parameters verwoorden;	4	leren gebruiken van de muzikale terminologie;
M 1, 2, 3 AM 16	5	in gegeven muziekwerken stemsoorten en koorvormen onderscheiden;	5	de verschillende stemsoorten (sopraan, mezzosopraan, alt, tenor, bariton, bas, falsetist, knapenstem); de verschillende koorvormen (vrouwen-, mannen-, gemengd en kinderkoor);
M1, 4, 5, 10, 11, 12, 13, 14 AM15, 16	6	hun persoonlijke ervaring en beleving inzake functie en gebruik van de menselijke stem in diverse muziekgenres en culturen verwoorden;	6	(B) + (U) effectieve en affectieve functie van de stem in muziek en mediaproducten;

DECR. NR.	LEERPLANDOELSTELLINGEN De leerlingen kunnen		LEERINHOUDEN	
M1, 2, 3, 5, 7 AM15, 16	7	in gegeven muziekwerken de belangrijkste instrumenten onderscheiden;	7	de instrumentengroepen in het orkest;
M1, 4, 10, 11, 13, 14 AM15, 16	8	hun persoonlijke ervaring en mening inzake de behandelde instrumenten verwoorden;	8	effectieve en affectieve functie van voornoemde instrumenten;
M1, 4, 10, 13 AM15, 16	9	eenvoudige interacties tussen beeld en geluid verwoorden;	9	interactie beeld en geluid in de media, de kunstmedia en de huidige maatschappij (o.a. popcultuur);
M1, 4, 13, 14 AM15, 16	10	over de behandelde muzikale actualiteit hun persoonlijk inzicht, oordeel of voorkeur verwoorden;	10	inzicht in de muzikale actualiteit;
<u>MUSICEREN: ZINGEN</u>				
M10, 11, 12, 13, 14 AM15, 16, 17, 18	11	een gevarieerd liedrepertoire van tenminste tien liederen, behorende tot diverse genres naar stijl, periode en herkomst, in groepsverband en onder leiding, uitvoeren;	11	tien liederen behorende tot diverse genres naar stijl, periode en herkomst;
M10, 11, 12, 13, 14 AM15, 16, 17, 18	12	de sociaal-culturele en emotionele achtergrond van de aangeleerde liederen duiden;	12	- emotionele stemming, individuele voorkeur, herkomst, geografische spreiding; - maatschappelijke betrokkenheid;
M10, 11, 12, 13, 14 AM15, 16, 17, 18	13	"spelen" met gekende liederen;	13	beleven van de muzikale componenten;

DECR. NR.	LEERPLANDOELSTELLINGEN De leerlingen kunnen		LEERINHOUDEN
	<u>WAARNEMEN EN BELEVEN VAN DE MUZIKALE BASISCOMPONENTEN OF PARAMETERS: MELODIE, RITME, METRUM</u>		
M2, 10 AM15, 17, 18	14	eenvoudige muzieknotatie interpreteren en uitvoeren in functie van het musiceren en muziekbeluisteren;	14 (B) + (U) achtste, vierde, halve noot en de overeenkomstige rusten; metra 2/4, 3/4, 4/4; dynamische en tempoaanduidingen, dit alles slechts in functie van de praktijk, (U) andere relevante theoretische begrippen en symbolen;
M2, 10 AM15, 17, 18	15	eenvoudige ritmische structuren lezen in tijdtaal, eventueel in combinatie met solmisatie;	15 intonatie in combinatie met ritme;
M2, 10 AM15, 17, 18	16	<ul style="list-style-type: none"> • de gekende ritmisch-metrische structuren uitvoeren met lichaamsinstrumenten of klein slagwerk, • kunnen eveneens de gekende toonhoogtes intoneren; 	16 intonatie in combinatie met motoriek;
	<u>INSTRUMENTAAL MUSICEREN</u>		(B) + (U)
M1, 2, 7, 8, 9 AM15, 17, 18	17	eenvoudig musiceren in groepsverband en omgaan met het Orff-instrumentarium;	17 eenvoudige speelstukjes met Orff-instrumenten of andere beschikbare instrumenten, ook ritmeren van teksten;

DECR. NR.	LEERPLANDOELSTELLINGEN De leerlingen kunnen		LEERINHOUDEN	
M1, 2, 7, 8, 9 AM15, 17, 18	18	improviseren;	18	eenvoudige melodische wendingen of ritmische structuren improviseren;
M1, 2, 3, 10, 11 AM15, 17, 18	19	eigen creaties en die van anderen kritisch evalueren;	19	evalueren op originaliteit en authenticiteit;
M4, 10, 11, 12, 13, 14 AM16	20	(kritisch) bronnen raadplegen met ICT, leren en omgaan met de PC.	20	Informatieverwerking <ul style="list-style-type: none"> • (B) + (U) het gebruik van aangepaste educatieve software in en buiten de klas, o.m. door lesonderwerpen uit het leerplan uit te werken, • (U) het gebruik van informatiegarende hulpmiddelen (zoekrobots op internet, omgaan met cd-rom) en informatieverwerkende hulpmiddelen (tekstverwerking, eenvoudige notatieprogramma's, epost, ...); (zie verder onder " Pedagogisch-didactische wenken").
	21		21	Vrije keuze van de leerkracht (i.s.m. de leerlingen) (U) Meewerken aan vakoverschrijdende projecten

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN TIMING

NR.	PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN	TIMING
	<p>WAARNEMEN EN VERWOORDEN (Luisterlessen)</p> <ul style="list-style-type: none"> • De opgegeven titels zijn voorbeelden en mogen dus door evenwaardige composities worden vervangen. Niet alle aangegeven luistervoorbeelden moeten noodzakelijk aan bod komen. Natuurlijk mogen voorbeelden uit de hedendaagse en actuele muziek niet ontbreken. Toch moeten altijd voorbeelden uit het "ernstige genre" goed vertegenwoordigd zijn! De leraar dient er over te waken dat de totale verzameling gebruikte voorbeelden (over het hele programma) voldoende verscheiden is en bij voorkeur voorbeelden uit verschillende periodes/stijlen omvat. • Zorg voor een goede weergave en een goede plaatsing van de leerlingen t.o.v. de geluidsbron. • Het volume mag niet oorverdovend zijn maar beslist ook niet te zacht. Het is immers geen achtergrondmuziek. • De leraar moet tonen ook mee te luisteren! Hij mag ondertussen dus niet met iets anders bezig zijn of praten. • Maak voor iedere luisterles een montage of noteer duidelijk (bij cd-gebruik) nummer en tijdsmoment! Hinderlijk gezocht moet vermeden worden. Neem voldoende luisterfragmenten voor een les. Een vijftal mag gerust. Zorg er dan voor dat (bv. bij de behandeling van een instrument) diverse facetten door uw keuze belicht worden. • Vertel aan de leerlingen wat ze precies beluisteren. • Fragmenten moeten op een muzikaal verantwoord moment beginnen en eindigen: de muzikale zinsstructuur van de voorbeelden dient minstens gerespecteerd. De melodie eventueel langzaam in en/of uitfaden. Praat niet tijdens het beluisteren. Een sobere, zachte aanduiding kan vanzelfsprekend wel eens. • In geen geval mogen nota's worden afgeschreven of gedicteerd! Wanneer de leerlingen voor muziekbeluisteren geen handboek gebruiken moet u zorgen voor werkbladen. • Activeringsopdrachten moeten steeds voorzien worden! Zoals de luisterflits een welkome aanvulling kan betekenen bij het actieve musiceren (vocaal/instrumentaal) kan het musicermoment een geschikte activeringstechniek zijn tijdens het beluisteren. (Zingen of spelen van een thema, een ritme uitvoeren, een steuntekst ontwerpen of inoefenen bij een thema - toch niet mee overdrijven -, het inschakelen van de beweging). • Bij het stellen van vragen moet de leraar eerst de vraag formuleren, laten luisteren en dan eerst het antwoord vragen. Laat ze ook thuis eens iets opzoeken, bv. op het internet. • Het muziekbeluisteren kan aanleiding geven tot creatieve opdrachten die aanknopen bij andere muzische mogelijkheden. (Tekenen, taal, ...) 	

NR.	PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN	TIMING
	<ul style="list-style-type: none"> • Soms is het eens zinvol bepaalde luisterfragmenten te laten waarderen. De leerlingen kunnen hun waardering uitdrukken door bijvoorbeeld gebruik te maken van een cijferschaal , vb.: <ul style="list-style-type: none"> +3 (zeer mooi) +2 (mooi) +1 (geen mening na een eerste beluistering) -1 (onverschillig) -2 (spreekt niet aan) -3 (afschuwelijk). • Laat ze ook praten over de muziek die ze beluisterd hebben (cf. Leerplandoelstellingen: verwoorden). Natuurlijk doen ze dit aanvankelijk met hun eigen woordenschat. Men moet er evenwel naar streven dat de leerlingen na een tijdje ook de juiste muzikale termen gaan gebruiken. Laat de leerlingen ook hun emotionele waardering van de gehoorde muziek verwoorden of zelfs visualiseren (tekening, kleuren, ...) • Het verwoorden van de persoonlijke ervaring en beleving door de leerlingen wordt gestimuleerd via gerichte vraagstelling door de leerkracht. De vraagstelling is gericht op het bereiken van inzicht in de essentie en niet op bijkomstigheden. 	
5	<p>DE MENSELIJKE STEM: suggesties van voorbeelden waar uit geput kan worden</p> <ul style="list-style-type: none"> • Enkele voorbeelden uit het klassieke repertoire. Dit moet aangevuld worden met hedendaagse muziek die aansluit bij de leefwereld van de jongeren (filmmuziek, jazz, popmuziek, ...) • <i>Kinderstem</i> <ul style="list-style-type: none"> - Wiener Sangerknaben - Webber: Requiem - Eventueel een opname van een lokaal kinderkoor of een opname gebonden aan de actualiteit. • <i>Stemsoorten</i> <ul style="list-style-type: none"> - Sopraan <ul style="list-style-type: none"> - "Voi che sapete" (uit "Le nozze di Figaro" - W.A. Mozart) - een eenvoudig kunstlied ("Heidenrosslein" - F. Schubert) - Alt <ul style="list-style-type: none"> - Aria uit een passie, oratorium of cantate van Bach of Haendel - Een geschikt kunstlied kan eveneens - Tenor <ul style="list-style-type: none"> - "Wie stark ist nicht dein Zauberton" (uit "Die Zauberflote" - Mozart) - Aria van Don Ottavio (uit "Don Giovanni" - Mozart) - Bas <ul style="list-style-type: none"> - "Lied van Varlaam" (uit Boris Godoenoff" - Moessorgski) - Aria van Sarastro (uit "Die Zauberflote" - Mozart) • <i>Koorvormen</i> <ul style="list-style-type: none"> - Kinderkoor: bv. een opname van de Wiener Sangerknaben - Vrouwenkoor <ul style="list-style-type: none"> - "Spinsterkoor" (uit "De vliegende Hollander" van R. Wagner) - koorfragment uit "Polovtiaanse dansen" van A. Borodin. 	

NR.	PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN	TIMING
	<ul style="list-style-type: none"> - Mannenkoor <ul style="list-style-type: none"> - Matrozenkoor (uit "De vliegende Hollander" van R. Wagner) - "Jagerskoor" (uit "De Vrijsschutter" van C.M. von Weber) - Gemengd koor: "Hallelujah" (uit "De Messias" van G. F. Haendel) 	
7	<p>INSTRUMENTEN VAN HET ORKEST: suggesties van voorbeelden waar uit geput kan worden</p> <ul style="list-style-type: none"> • Enkele voorbeelden uit het klassieke repertoire. Dit moet waar mogelijk aangevuld worden met hedendaagse muziek die aansluit bij de leefwereld van de jongeren (filmmuziek, jazz, popmuziek, ...) • <i>Viool en altviool</i> <ul style="list-style-type: none"> - Fragment uit "Romance in F" of "Romance in G" (van Beethoven) - Enkele goed gekozen fragmenten uit "Tzigane" (M. Ravel) - Fragment uit een violconcerto van L. van Beethoven, Mendelssohn-Bartholdy, Tsjaikowski - Fragment uit de eerste beweging van de Concertante Symfonie voor viool en altviool van W.A. Mozart - Fragment uit de tweede beweging (adagio cantabile) uit het Kwintet in C van Michael Haydn • <i>Cello en contrabas</i> <ul style="list-style-type: none"> - "De Zwaan" uit "Carnaval des animaux" (C. Saint-Saëns) - Fragment uit celloconcerto van J. Haydn - Fragment uit "Rococo variaties" van P. Tsjaikowski - Fragment uit "Kol Nidrei" van M. Bruch - "De Olifant" uit "Carnaval des animaux" (C. Saint-Saëns) - Trigger fantasy (Herman Alpert) • <i>Dwarsfluit</i> <ul style="list-style-type: none"> - Fragment uit een fluitconcerto van W.A. Mozart - Inzet uit "Prélude à l'après-midi d'un Faune" van Cl. Debussy - Fluitsolo uit "Andantino" uit eerste pianoconcerto van P. Tsjaikowski - "Het vogeltje" uit Peter en de Wolf van S. Prokofiev - "Volière" uit "Carnaval des animaux" van C. Saint-Saëns - Menuet uit de tweede "Arlésiennesuite" van G. Bizet - "Danse des mirletons" uit "De Notenkraker" van P. Tsjaikowski • <i>Hobo</i> <ul style="list-style-type: none"> - Fragment uit een hoboconcerto van D. Cimarosa of A. Corelli - Fragment uit het adagio uit het Vioolconcerto in D van J. Brahms - "In de velden" (P. Benoit) - "De eend" uit "Peter en de Wolf" van S. Prokofiev - Fragment uit "Morgenstemming" uit "Peer Gynt" van E. Grieg • <i>Fagot</i> <ul style="list-style-type: none"> - Thema uit "L'apprenti sorcier" van P. Dukas - Fagotsolo uit tweede deel van "Sheherazade" van N. Rimsky-Korsakov - Eerste beweging (allegro) uit fagotconcerto in Bes van W.A. Mozart - De grootvader uit "Peter en de Wolf" van S. Prokofiev - "De Brombeer" van J. Fucik 	

NR.	PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN	TIMING
	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Klarinet</i> <ul style="list-style-type: none"> - Inzet uit "Rhapsody in blue" van G. Gershwin - De kat uit "Peter en de Wolf" van S. Prokofiev - Tweede beweging uit klarinetkwintet in A - KV 581 van W.A. Mozart - Fragment uit een klarinetconcerto van C.M. von Weber, W.A. Mozart - Canzonetta van Gabriel Pierné - Een goed gekozen fragment uit de jazzmuziek • <i>Saxofoon</i> <ul style="list-style-type: none"> - Fragment uit een saxofoonconcerto van J. Ibert - "Het verlaten kasteel" uit Schilderijtentoonstelling van M. Moessorgski - Enkele voorbeelden uit de jazzmuziek • <i>Trompet</i> <ul style="list-style-type: none"> - Fragment uit trompetconcert van J. Haydn - Trompetsolo uit "Leonore-ouverture nr. 3" van L. van Beethoven - Trumpet voluntary (J. Clark) - Trumpet tune (H. Purcell) - Inzet finale 8ste symfonie van A. Dvorak - "Bruiloft" uit "Luitenant Kyé" (S. Prokofiev) - "Samuel Goldberg en Schmuyle" uit "Schilderijen-tentoonstelling" (M. Moessorgski) - Enkele voorbeelden uit de jazzmuziek (Dizzy Gillespie, Miles Davies) • <i>Hoorn</i> <ul style="list-style-type: none"> - Jachthoornfanfares - Inzet "Tijl Uilenspiegel" (R. Strauss) - Nocturne uit "Midzomernachtsdroom" (F. Mendelssohn) - Fragment uit een hoornconcerto van W.A. Mozart - Fragment uit "Andante cantabile" uit 5de Symfonie (P. Tsjajkowski) - Inzet "Freischütz-ouverture" (C.M. von Weber) • <i>Trombone</i> <ul style="list-style-type: none"> - De glissando-effecten uit "Bolero" (M. Ravel) - Laatste deel uit eerste symfonie (J. Brahms) - "Dies Irae" uit "Fantastische symfonie" (H. Berlioz) - Walkurenrit uit "De Walkure" (R. Wagner) - Fragment uit het trombone concerto van N. Rimsky-Korsakow • <i>Tuba</i> <ul style="list-style-type: none"> - "Bydlo" uit "Schilderijtentoonstelling" (M. Moessorgski) - Prelude uit "Piccolo-suite" (P.M. Dubois) - Elfie joins the carnival (uit een suite van Alec Wilder) • <i>Slaginstrumenten</i> <ul style="list-style-type: none"> - Tweede deel uit "Symfonie Fantastique" van H. Berlioz (pauken) - Inzet derde deel uit de eerste symfonie van G. Mahler (pauken) - Inzet ouverture "De stelende ekster" van Rossini (kleine trom) - Inzet "Gevecht en nederlaag van Napoleon" uit Hary Janos" van Z. Kodaly (grote trom) - "De jagers" uit "Peter en de wolf" van Prokofiev (grote trom + pauken) - "Donder en bliksem" van J. Strauss (cimbale + grote trom) - "Arabische dans" uit de "Peer Gyntsuite nr. 2" van E. Grieg (grote trom, hangend cimbaal, triangel, tamboerijn) - "Cuban Overture" van G. Gershwin (claves) - "The syncopated clock" van Leroy Anderson (houtblok met dubbele toon) - Aria van Papageno uit "De Toverfluit" van W.A. Mozart (klokkenspel) - "Fossielen" uit "Carnaval des animaux" van C. Saint-Saëns (xylofoon) 	

NR.	PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN	TIMING
	<ul style="list-style-type: none"> - "De suikerfee" uit "De Notenkraker" van P. Tsjaikowski (celesta) • <i>Harp</i> <ul style="list-style-type: none"> - Inzet "Bloemenwals" uit "De Notenkraker" van P. Tsjaikowski - Fragment uit het harpconcerto van G.F. Haendel - Fragment uit het Concerto voor fluit en harp van W.A. Mozart - "Danses profanes et sacrées" van Cl. Debussy • <i>Gitaar</i> <ul style="list-style-type: none"> - Fragmenten uit "Concierto di Aranjuez" (E. Rodrigo) - Studie van F. Sor - Romance uit "Jeux interdits" (anoniem) - Voorbeeld van elektrische gitaar • <i>Piano</i> <ul style="list-style-type: none"> - Walsen, Polonaises,... van Chopin - Fragment uit het eerste pianoconcerto van P. Tsjaikowski - Fragment uit "Scaramouche" (D. Milhaud) - "Für Elise" (L.van Beethoven) • <i>Klavencimbel</i> <ul style="list-style-type: none"> - werken van Rameau, Daquin, Couperin, J.S. Bach, ... • <i>Orgel en synthesizer</i> <ul style="list-style-type: none"> - Fragment uit "Tocatta en fuga in d" (J.S. Bach) - Fragment uit een orgelconcerto van J.S. Bach of G.F. Haendel - Fragmenten uit de eerste symfonie van Ch.M. Widor - "Equinoxe" van Jean-Michel Jarre - "Schilderijtentoonstelling" van Moessorgski door Isoa Tomita 	
9	<p>INTERACTIE TUSSEN BEELD EN GELUID: suggesties van voorbeelden waar uit geput kan worden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - "Peter en de wolf" (Prokofiev) - "Fantasia" (Walt Disney) - Videoclips - Reclamespots en tekenfilms - Verwerken tot klankmontage van geluiden uit onze moderne audiovisuele media en maatschappij (ideaal is wanneer dit vakoverschrijdend in samenwerking met bv. leerkrachten taal, P.O., geschiedenis en maatschappijleer kan gebeuren). 	
	<p>MUSICEREN - ZINGEN</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het zingen - en dan omwille van het plezier van het zingen - dient optimale kansen te krijgen. • Er werd een voorbeeldlijst opgenomen. Deze dient te worden aangevuld met eigentijdse liederen, mits ze kwalitatief voldoen. Gelet op de eindtermen, dient de leerkracht bij de samenstelling van het repertoire erop te letten dat de diverse muziekgenres en culturen aan bod komen. • Het lied moet op globale wijze - dus niet zin per zin! - worden aangeleerd. Het lied moet een voldoende aantal keren worden voorgezongen. • Voor het inoefenen, kan men zich tot de eerste strofe beperken. Als besluit wordt het volledige lied gezongen. In principe zingen de leerlingen niet mee als de leerkracht zingt. • Op zijn beurt zingt de leerkracht niet mee als de leerlingen aan de beurt zijn. • Mogelijke activeringsmiddelen bij het aanleren: <ul style="list-style-type: none"> - door het stellen van vragen waarop het antwoord kan gevonden worden in de tekst; dus: vraag/ zingen/ antwoord. - door het geven van opdrachten met muzikaal karakter (betreffende de vorm van 	

NR.	PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN	TIMING
	<p>het lied, hoe dikwijls een bepaalde ritmische structuur of melodische wending in het lied voorkomt, enz.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - door het geven van actieve muzikale opdrachten (mee realiseren van het tempo, steunpunt, ritme - eventueel van een bepaalde zin) - in het begin kunnen de leerlingen misschien al wel vlug een bepaald deel van een lied zingen. Dat moet dus niet noodzakelijk de inzet zijn! De leerkracht zingt dan wel het resterende deel zodat de globaliteit van het lied behouden blijft. - de leerlingen in kleine groepjes laten zingen terwijl anderen luisteren. <ul style="list-style-type: none"> • Geef aan de stemvorming veel kansen! Het goede voorbeeld van de leerkracht is vanzelfsprekend zeer belangrijk. • Kies een voor de klas geschikte en verantwoorde toonhoogte. Bij het aanleren kan het eventueel iets lager. Eventuele begeleiding van het lied door de leerlingen mag het zingen niet schaden. Als slot wordt het lied met instrumentale begeleiding van de leerkracht uitgevoerd, als een soort "bekroning". 	
	<p>NOG ENKELE WENKEN</p> <ul style="list-style-type: none"> • De leerlingen moeten in het bezit zijn van tekst EN notenbeeld van de aangeleerde liederen. • Eenvoudige liederen bij voorkeur auditief aanleren van de eerste strofe; nadien krijgen de leerlingen een blad met tekst. • Het laten afschrijven van teksten is formeel verboden! • De leerkracht moet het lied op een stimulerende wijze leiden. Dat betekent echter niet dat hij "dirigenten-neigingen" moet vertonen! • Geef voor uzelf ook steeds de begintoon aan. Zet niet lukraak een lied in! • De gekende liederen moeten regelmatig herhaald worden! Het is het beste om elke les met een gekend lied te starten. • Let bij het zingen op goede stemplaatsing, houding, ademhaling, klanksterkte, uitspraak, tempo en frazering. • Laat regelmatig individueel zingen. • Leerlingen met stemproblemen zingen zacht mee. • Geef een duidelijk beginteken (niet tellen). • Indien mogelijk, kunnen ook enkele canons en/of eenvoudige vormen van meerstemmigheid. • Vaak kan bij een lied een luisterflits worden ingeschakeld. (sfeerschepping, ter illustratie van de vorm van het lied, een stukje met dezelfde ritmische structuren...) 	
11	<p>LIEDERENLIJST (exemplarisch: deze lijst dient te worden aangevuld met eigentijdse liederen.</p> <p>- Juffrouw, wil je de polka leren?</p>	

NR.	PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN	TIMING
	<ul style="list-style-type: none"> - Jan Speelman - Hoy, ahoy - Juffrouw je moet naar huis toe - Geef wat om de rommelpot - Daar reed een boer naar Leuven - Daar was laatst een meisje loos - Mitte confitte - En 's avonds - Al die willen te kap'ren varen - Annemarieke kom - Sur le pont d'Avignon - Meunier, tu dors - What shall we do - Loe la li lee - Epo ita tai e - Old Mac Donald - Een jager wou gaan vissen - Een ezel balkte noten na - Hertog Jan - Van het dorpje 	
	<p>BELEVEN MUZIKALE BASISCOMPONENTEN MELODIE, RITME, EN METRUM (in functie van de praktijk – vocaal, instrumentaal – beluisteren)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het handzingen kan als hulpmiddel goede diensten bewijzen. • Reeds van bij het begin wordt de verbinding gemaakt tussen melodie, ritme en metrum. • Laat een speelstukje steeds eerst zingen op notennamen met meetikken van de tijden (geen maat slaan). Moeilijke wendingen kunnen vooraf met de ritmetaal ritmisch worden ontleed. • Het tikken van de tijden moet soepel en met ononderbroken gelijkmatigheid gebeuren. • Laat nooit toe dat leerlingen notennamen onder of boven de noten schrijven. Zij moeten de noten kunnen lezen van blad in de maat. Dit maakt deel uit van de huistaak van de leerlingen. • Geen theorie om de theorie – steeds vertrekken van de levende muziek. 	
17/18	<p>CREATIEF MUSICEREN</p> <p>Bedoeling is te komen tot enkele lessen waarin wordt geëxperimenteerd met verschillende vormen van improvisatie (vocaal, instrumentaal, beweging). Hierbij kan worden gedacht aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opbouwen klankspelen; • improvisatiemomenten in pentatoniek; • spelen met teksten; • experimenteren met de stem; • bewegingsexpressie; • experimenteren met lichaamsinstrumenten; • musiceren in avantgardesfeer; • musiceren met vindinstrumenten; • musiceren met zelfgebouwde instrumenten. Dit kan gebeuren in samenwerking met TO of PO; • verwerken tot klankmontage van geluiden uit onze moderne audiovisuele media en maatschappij. 	
21	RITMISCHE STRUCTUREN met lichaamsinstrumenten en klein slagwerk	

NR.	PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN	TIMING
	<ul style="list-style-type: none"> • Vraagt een methodische opbouw: <ul style="list-style-type: none"> - voor- en naspelen; - vraag- en antwoord; - realiseren van tussenspelen en/of eenvoudige ritmische ostinaat-begeleidingen; - telefoonspel: leerlingen staan op verschillende plaatsen in het lokaal. Leerkracht of leerling A realiseert een bepaalde ritmische structuur, leerling B herhaalt, idem leerling C enz. tot aan laatste leerling. Eventueel komt nu ook een antwoord in omgekeerde weg terug. • Leerlingen evalueren telkens kritisch eigen creatie en die van andere: <ul style="list-style-type: none"> - structuur ongewijzigd herhaald? - passend antwoord? Waarom /waarom niet? <p>MELODISCHE WENDINGEN vocaal, instrumentaal naspelen en zelf improviseren</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aangewezen is hierbij een methodische opbouw toe te passen: <ul style="list-style-type: none"> - voorstellen van de instrumenten, speels onderzoeken = vrij experimenteren, de wijze van bespelen bespreken - toepassingen met bourdonbegeleidingen - koekoeksterts - drieklanken - pentatoniek • In elk stadium kan men als volgt te werk gaan: <ul style="list-style-type: none"> - Voorspelen (leerkracht) en naspelen (leerlingen) - vraag(leerkracht) en antwoord (leerlingen) - realiseren voorspel, naspel, tussenspel of begeleiding met ostinaat-melodische wending, bij een lied of een door de leraar voorgespeelde melodie - eenvoudig melodietje zelf improviseren passend als antwoord op een voorgespeelde melodische wending - eenvoudige vormstructuren realiseren ABA, rondo, ... - geluidsdecor of sfeermuziek bij verhaal, beeld, toneel, filmfragment,... (zie ook creatief musiceren) creëren. • Het bekomen resultaat kan in grafische notatie worden vastgelegd, en/of opgenomen(audio of video) om nadien terug te beluisteren en kritisch te evalueren. Leerlingen evalueren telkens kritisch eigen creatie en die van anderen: • Laat het instrumentaal en/of vocaal spelen aansluiten bij de bewustmaking en beleving van de muzikale basiscomponenten, i.c. melodie, ritme, metrum en vorm. • Laat de leerlingen regelmatig individueel aan bod komen. 	

NR.	PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN	TIMING
20	<p>HOE ICT INTEGREREN IN HET LEERPROCES?</p> <ul style="list-style-type: none"> • ICT moet voldoende aan bod komen (minstens 15%) van de leerinhouden, al dan niet verdeeld over verschillende lessen. Bijvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> - demo met behulp van ICT; - klassikaal in de PC-klas; - hoekenwerking (groepswerk); - projectwerking; - digitale leeromgeving (toekomst); - algemene ICT hulpmiddelen: gebruik van tekstverwerking bij het afgeven van eender welk document; presentatiesoftware voor spreekbeurten; internet voor het opzoeken van documentatie; epost-correspondentie onder leerlingen en met leerkracht; examens afleggen op PC, ... 	
	<p>AANVULLENE DIDACTISCHE WENKEN EN MIDDELEN</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Persoonlijke inbreng van de leerkracht:</i> De leraar kan het muzikaal oefenmateriaal zelf kiezen. Eigentijdse uitingen kunnen, mits een kwalitatief degelijk niveau gegarandeerd wordt. • <i>Actualiteit:</i> De leerkracht zal rekening houden met de actualiteit zoals: de Koningin Elisabethwedstrijd, een muzikale film, festivals e.d. • <i>Vakcoördinatie:</i> Vertikaal en horizontaal vakoverleg moet gebeuren teneinde de leerkrachten de mogelijkheid te bieden aan te sluiten bij de reeds gekende leerstof, het gebruik van handboeken en de coördinatie van de terminologie. • <i>Creativiteit:</i> <ul style="list-style-type: none"> - Ook de creativiteit moet kansen krijgen door o.m. melodische en ritmische begeleidingen op de Orff-instrumenten te improviseren. - Door een tweede stem bij een bepaalde melodie te "vinden" e.d. (zie zangblaadjes VDCV). • <i>Documenten van de leerkracht (dienen steeds aanwezig te zijn):</i> <ul style="list-style-type: none"> - agenda - lesschema of lesvoorbereiding: de bedoeling is dat een leerkracht steeds aan de hand van documenten en andere elementen aangepast aan zijn vak en situatie, kan aantonen welke doelstellingen hij wil bereiken en langs welke wegen hij dit kan aanpakken. - jaarplan: een vorderingsschema met o.m. de behandelde leerstof. Dit jaarplan zal de leerinhoud bevatten, verdeeld over het jaar. De bedoeling is dat een leerkracht steeds aan de hand van aangepaste documenten kan aangeven welke leerstof behandeld is en hoe deze zich verhoudt tot de totaliteit van de te behandelen leerstof. Het vorderingsschema dient minimaal verwijzingen te bevatten naar het lesvolgnummer, leerplandoelstellingen en leerinhouden, bij voorkeur tevens een neerslag van de realisatie ervan (met opgave van redenen van afwijking) en eventuele bijsturingen. - een evaluatieschrift of gelijkwaardig document. • <i>Documenten van de leerling:</i> <ul style="list-style-type: none"> - taken, toetsen, werkstukken - schrift en agenda • <i>Lestijd en vakoverschrijdende activiteiten</i> Meewerken aan vakoverschrijdende activiteiten die door de school zijn ingericht zoals o.m. het realiseren van projecten. 	

NR.	PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN	TIMING
	<ul style="list-style-type: none"> • Er wordt geen theorie om de theorie gegeven. De theoretische begrippen worden uit het liedrepertoire of de speelmuziek praktisch aangebracht en beleefd - eventueel ook uit de luistermuziek. • Eindtermen zijn minimumdoelen die de overheid noodzakelijk en bereikbaar acht voor een bepaalde leerlingengroep in Vlaanderen. Zij zijn enerzijds een minimum aan kennis, inzicht en vaardigheden die alle leerlingen van de leerlingengroep verwerven tijdens het leerproces en anderzijds een minimum aan attitudes die de school nastreeft bij de leerlingen. Eindtermen worden vastgelegd per graad en per onderwijsvorm. (zie http://www.ond.vlaanderen.be/dvo/eindtermen/eindtermen_en_ontwikkelingsdoelen.htm) <p>Vakgebonden eindtermen: dienen door de school ten aanzien van de leerlingen bereikt te worden. Vakgebonden eindtermen Muzikale opvoeding worden aangeduid met de letter M gevolgd door het nummer van de eindterm (bv. M1, M2,...).</p> <p>Vakoverschrijdende eindtermen: zijn minimumdoelen die niet specifiek behoren tot een vakgebied, maar die onder meer door middel van meerdere vakken of onderwijsprojecten kunnen worden gerealiseerd; zij dienen enkel te worden nagestreefd.</p> <p>Attitudinale eindtermen: dienen te worden nagestreefd en worden aangeduid met de letters AM, gevolgd door het nummer van de eindtermen (bv. AM15, AM16,...).</p>	

Tijdsinvestering

De tijd om dit leerplan te realiseren werd berekend op 25 lesweken per jaar. Hierin is ook ruimte voor de persoonlijke inbreng van de leerkracht inzake accenten en onderwerpen.

Wel wordt er aangeraden elke les te musiceren (instrumenten - zang) en naar muziek te luisteren - steeds met wisselende accenten.

MINIMALE MATERIËLE VEREISTEN¹

VAKLOKAAL

Allereerst dient de noodzaak van een eigen akoestisch geschikt lokaal onderstreept te worden. Het lokaal dient voldoende groot te zijn teneinde het opstellen van instrumenten toe te laten en ruimte te bieden voor bewegingsoefeningen. Tevens moet er op een georganiseerde wijze toegang zijn tot het computerlokaal.

Dit muzieklokaal zal o.m. bevatten:

- een kleine rechte piano van goede kwaliteit of een digitale piano;
- aangepaste klasversiering zoals afbeeldingen, prenten, reproducties, alsmede een wandbord voor het aanbrengen van documentatie i.v.m. de muzikale actualiteit;
- een muziekbord en een gewoon bord - mogelijkheid tot bevestiging van documentatie met magneten;
- basisinstrumenten
  - sopraanklokkenspel
  - altklokkenspel
  - sopraanxylofoon
  - altxylofoon
  - sopraanmetallofoon
  - altmetallofoon
  - de staafspellen liefst diatonisch met fa # en si-mol, telkens met bijpassende hamers)
  - handtrom
  - tamboerijn
  - triangel
  - paar slagstaven
  - houtblok met dubbele toon
  - paar cimbalen
  - schellenraam
  - een goede geluidsinstallatie, graag met dubbel cassettedeck (om het kopiëren voor de leerlingen toe te laten) - CD-speler – TV en video.

---

1 Inzake veiligheid is de volgende wetgeving van toepassing:

- Codex
- ARAB
- AREI
- Vlarem.

Deze wetgeving bevat de technische voorschriften die in acht moeten genomen worden m.b.t.:

- de uitrusting en inrichting van de lokalen;
- de aankoop en het gebruik van toestellen, materiaal en materieel.

Zij schrijven voor dat:

- duidelijke Nederlandstalige handleidingen en een technisch dossier aanwezig moeten zijn;
- alle gebruikers de werkinstructies en onderhoudsvoorschriften dienen te kennen en correct kunnen toepassen;
- de collectieve veiligheidsvoorschriften nooit mogen gemanipuleerd worden;
- de persoonlijke beschermingsmiddelen aanwezig moeten zijn en gedragen worden, daar waar de wetgeving het vereist.

Gewenst:

- klasbibliotheek (met o.m. Nederlandstalige muziekencyclopedie), dia's, platen, cd's, video's, kunstreproducties enz.
- Uitbreiding Orff-instrumentarium, o.m. basxylofoon.
- Keyboards (liefst één per 2 leerlingen).

INTEGRATIE MET ICT

Computer(s) in het vaklokaal zodat tijdens éénzelfde les afwisselende werkvormen mogelijk zijn.

De PC's zijn voorzien van multimediafaciliteiten (hoofdtelefoon, cd, printmogelijkheden en internetaansluiting).

Verder wordt gerefereerd naar het algemeen deel van het leerplanpakket.

EVALUATIE

De evaluatie geschiedt door middel van deelproeven en eindproeven (zie vigerende regelgeving). De leerplandoelstellingen zijn het uitgangspunt voor de evaluatie.

Procesevaluatie

Bij elke evaluatie houdt de leerkracht niet alleen rekening met de technische uitvoering maar ook met (mogelijke) voorafgaande werkfasen en met de inbreng van persoonlijke creativiteit.

De evaluatie heeft betrekking op de evolutie die de leerlingen maken in het zicht op hun eigen mogelijkheden, hoe zij die aanwenden voor zichzelf en ombuigen naar de praktijk. Individueel talent volstaat niet om te slagen in dit vak - wel wat men met dit talent of deze vaardigheid doet in functie van de gestelde doelen.

Doel van evaluatie

Via evaluatie bepaalt de leraar in welke mate de concreet gestelde doelen bereikt zijn. Een positieve evaluatie gaat uit van hetgeen de leerling heeft bijgeleerd, niet van de tekorten. De evaluatie bestaat erin het werkproces van de leerling te toetsen aan de opdracht en omgekeerd. Voor permanente en objectieve evaluatie is het aangewezen te kunnen steunen op concrete evaluatiegegevens. Het strekt tot aanbeveling om via de agenda en/of het schoolreglement van de leerling de evaluatiecriteria aan de ouders mee te delen.

Hierbij is het ook nuttig voortdurend aandacht te besteden aan zelfevaluatie van de leerlingen. Procesevaluatie kan gebeuren aan de hand van het verloop van de praktijkopdrachten, punten voor observatiegegevens, orde en/of medewerking. Observatie van het affectieve gedrag van de leerling kan aanleiding geven tot aanpassing van een evaluatiecijfer.

Door classificatie van evaluatievragen en/of- opdrachten volgens de taxonomie (kennen, kunnen en zijn) zal de leraar in staat zijn het doel van zijn evaluatie te bereiken.

Permanente evaluatie

We bedoelen o.a.:

- aandacht
- medewerking
- discipline
- inzet
- het zelfstandig inoefenen van een stempartij
- zorg voor het materiaal

Eigenlijk proef:

Instrumentaal - vocaal

- Het individueel uitvoeren van een fragment uit het behandelde repertoire
- Door middel van deze proef worden volgende aspecten geëvalueerd:
  - het zelfstandig kunnen uitvoeren van een stempartij;
  - adem- en stemtechniek;

- tekstkennis;
- interpretatie.

Muziekbeluisteren

- Nu en dan een beknopte schriftelijke toets inzake de luisterlessen en testen naar de luistervaardigheid.

BIBLIOGRAFIE (SELECTIE)

Monografieën en werkboeken

- ABRAHAM, G. *The concise Oxford History of Music*. Oxford &c., Oxford University Press, 1991.
- ARDTS, N. e.a. *Tijd voor muziek*. Den Bosch, Malmberg, 1987.
- AULICH, B. *De kattenfuga, Korte verhalen over merkwaardige titels van beroemde muziekstukken*. Katwijk, Panta Rhei, 1990.
- BAHR, J. e.a. *Songbook. 111 Lieder*. Stuttgart, Klett, 1997.
- BAINES, A. *Musical instruments through the ages*, New-York, 1978.
- BARLOW, H.; A. MORGENSTERN. *A dictionary of musical themes*, London, 1991.
- BERGESE H. *Europa im Lied*. Zürich, Mösel Verlag.
- BERRIER, F. e.a. *Don't let me be misunderstood*. Stichting Cervelaat - Culturele raad Zuid-Holland, 1989.
- BIEDERSTADT, W. *Songs of our time, a collection for secondary schools*. Stuttgart, Klett, 1987.
- BINKOWSKI, B. e.a. *Canto, Unser Liederbuch*. Hannover, Schroedel, 1996.
- BOER, P. *Klassemuziek, Een nieuwe methode voor muziek maken op school*. Groningen, Wolters, 1987.
- BOSSUYT, P. e.a. *Opus*. Antwerpen, De Sikkel, 1992-1996.
- BRACKE, J. *Fugato. Muzikale opvoeding in de tweede graad secundair onderwijs*. Deurne, Plantyn, 1992.
- BRAMHALL, D. *Composing in the classroom (group activities 9-13)*. London, Boosey & Hawkes, 1989.
- BURTON, K. *World Music, The Rough Guide, Salsa to Soukous, Cajun to Calypso ... The complete handbook*, London &c., Penguin Books, 1994.
- CARRON, W. e.a. *Muzikale vormen*. Antwerpen, De Sikkel, 1977.
- CARRON, W. e.a. *Vormleer*. Antwerpen, De Sikkel, 1977.
- CARRON, W. e.a. *Programmamuziek*. Antwerpen, De Sikkel, 1974.
- CARRON, W. e. a. *Muziekbeluisteren. Programmamuziek*. Antwerpen, De Sikkel.
- CARRON, W. e.a. *Muziekbeluisteren. Vormen en Genres*. Antwerpen, De Sikkel.
- CLAASSENS, M. e.a. *Overal muziek. Muziek voor de basisvorming*. Leiden, SMD Educatieve uitgeverij.
- COECK, J., e.a. *Stemmig, Liedboek voor basisschool en secundair*. Antwerpen, Plantyn, 1996.
- DASCHNER, H. *Humor in der Musik, Materialien zur Didaktik und Methodik des Musikunterrichts*. Wiesbaden, Breitkopf, 1986.
- DE BOER, M. e.a. *Stemming*. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1994.
- DE BOER, M.; J. TER STEEGE. *Vakwerk, Kant-en-klaar lesmateriaal voor de lessen muziek*. Amersfoort, VLS.
- DE CLERCQ P. e.a. *Speelfeest*. Haarlem, De Toorts, 1996.
- DEFOORT, A. e.a. *Zing, speel en luister*. Brugge, De Garve, 1982.
- DEFOORT, A. e.a. *Lied om lied*. Brugge, De Garve, 1981.
- DEFOORT, A. e.a. *Musicorama*. Brugge, De Garve, 1992-1996.
- DIRKEN, H. *Liedboek "Muziek in de school"*. Antwerpen, Halewijn-Stichting.
- DRESDEN, S. *Algemene muziekleer*, Groningen, Wolters-Noordhoff, 1970.

- EECKHOUT, A. *Muzikale exploraties*, Kontich, De Noteboom, 1986.
- FORDHAM J. *Jazz: geschiedenis, instrumenten, musici, platen*. Houten, Unieboek, 1994.
- GAMMOND P. *Encyclopedie van de klassieke muziek: praktische inleiding in de wereld van de muziek*. Alphen a/d Rijn, Atrium, 1992.
- GOULDING P.H. *Klassieke muziek: de 50 bekendste componisten en 1000 van hun beroemdste werken*. Barn, Bigot & Van Rossum, 1994.
- GROUT, D.J. e.a. *Geschiedenis van de Westerse muziek*, Antwerpen, Contact, 1994
- HAAN, H.; B. LOMMEN. *Van laag tot hoog*, Den Haag, Nijgh & Van Ditmar Educatief, 1985-1986.
- HAMMALESER, L.; R. TAUBALD. *Musicassette*. München, Bayerischer Schulbuchverlag, 1991.
- HAUS, K.; F. MOCKL. *Lied International, Ein Liederbuch*. Mainz, Schott, 1986.
- HAVERKORT, e.a. *Eigen-Wijs*, Utrecht, Stichting ter bevordering van de Muzikale Vorming, 1999.
- HEERINK, S.; W. SWINKELS. *Hier zit muziek in*. Apeldoorn, Van Walraven, 1987.
- HEERKENS, A. *Muziekboetiek*, Den Bosch, Malmberg, 1990.
- HEERKENS, A. *Wij willen Muziek*, Purmerend, Muusses.
- HEIDINGA, M. *Muziek, Weten wat je hoort*, Meerhout, Nijgh & van Ditmar Educatief.
- HEIDINGA, M. *Muziek*. Sleeuwijk, Victoris Musica, 1993-1994.
- HELMS, H.; H. HOPF. *Werkanalyse in Beispielen*. Regensburg, Bosse Verlag, 1986.
- HÖWELER, C. *X Y Z der muziek*. Haarlem, De Haan, 1981.
- JACOBSEN, J. *Keine Not mit Noten*. Mainz, Schott, 1989.
- JACOBY, R. e.a., *Musik im Leben*. Frankfurt an Main, Moritz, Diesterweg Verlag, 1973.
- JANOSA, F. *Groove, Neue Stücke für Einsteiger Frankfurt*, Diesterweg, Frankfurt, 1996.
- JORIS, R. *Joepi Muziek*. Vosselaar, Photo-Music International, 1986-1996.
- JORIS, R. *Joepi Light*. Vosselaar, Photo-Music International, 1995.
- KEMMELMEYER, H.J. e.a. *Spielpläne Musik*. Stuttgart, Klett, Stuttgart, 1986-1995.
- KENDALL, A. *De kroniek van de klassieke muziek: een intiem verslag van leven en werk der grote componisten*. Haarlem, J.H. Gottmer, 1994.
- KEUNEN, G. *Surfing on Popwaves, Een kwarteeuw popmuziek*, Amsterdam/Antwerpen, Meulenhoff/Kritak, 1996.
- KEUNING H.P. *Koorschool*. Hilversum, Harmonia, 1969.
- KNOCKAERT, Y., *Muziekgeschiedenis*. Brugge, De Garve, 1994.
- KOPERSKI, W. e.a., *Applaus. Musikmachen im Klassenverband*. Stuttgart, Klette, 1995-.
- KRIEKEMANS, J. *Algemene muziekcultuur*. Wolvertem, Libri Musicae, 1991.
- KRUCKENBERG, S. *Het orkest*. Houten, Unieboek, 1994.
- KUYPER, R. *Jazz in stijl, Handboek voor musici en liefhebbers*, Rijswijk, Elmar.
- LAAN, H.; B. LOMMEN. *Van laag tot hoog*. Den Haag, Nijgh & Van Ditmar Educatief, 1985-1986.
- LANGEVELD, J. *Horen en Zien – algemene muziekleer*. Nijmegen, Sun, 1989.
- LEHR, W.; G. HARTINGER. *Treffpunkt Musik*. Regensburg, Bosse Verlag, 1985.
- LENAERTS, H. e.a., *Algemene muziekcultuur*. Lier, Van In, 1991-1993.
- LINKELS, A. *Doe's normaal, 22 creatief-muzikale projecten rond popmuziek voor 14-20 jaar*. Antwerpen, De Sikkel, 1985.

-
- LINKELS, A. *Projecten rondom populaire muziek*. Antwerpen, De Sikkel, 1982.
- LUGERT, W. *Musik machen, hören, verstehen*. Stuttgart, Metzler, 1986-1990.
- MAIERHOFER, L.; W. KERN. *Sing & Swing, Lieder zum Singen, Spielen, Tanzen*. Innsbruck, Helbling, 1994.
- MAIERHOFER, R.; W. KERN. *Sim Sala Sing, Lieder zum Singen, Spielen & Tanzen für die Volksschule*. Innsbruck, Helbling, 1996.
- MATTHYSSEN, M. *Lessen in orde*. Leuven, Acco, 1991.
- MAYER, R. *Musikalische Analyse und Interpretation*. Wolfenbüttel, Mösel, 1987.
- MEESTERS, M.; J. DE VUIJST. *Elektrische en elektronische muziekinstrumenten*. Hilversum, SLO, 1990.
- METZ, L. *Het orkest onder de loep*. Amsterdam, Broekmans en Van Poppel, 1988.
- MICHELS, V. *SESAM Atlas van de muziek*. Schoten, Westland, 1990.
- MIDGLEY, R. *Encyclopedie van de muziekinstrumenten*. Alphen a/d Rijn, Helmond, 1986.
- MILLER, J. P. *Leer ze ook voelen, onderwijsmodellen voor affectieve opvoeding*. Haarlem, De Toorts, 1978.
- MOHR, K.; S. OTTO. *Allegro 7, 8, 9, 10*. München, Bayerische Schulverlag, 1996.
- MULLICH, H. *Spiel, Spass, Spannung-Erfolgreicher Unterricht*. Regensburg, Bosse Verlag, 1988.
- MULLICH, H. *Vom Rag zum Rock*. Regensburg, Bosse Verlag, 1991.
- NIERMANN, F. *Rockmusik und Unterricht*. Stuttgart, Metzler, 1987.
- NITSCHKE, P. *Die Pflege der Kinderstimme*, Mainz, Schott.
- ORFF, C. e.a. *Orff-Schulwerk, Muziek voor kinderen, bewerking M. Andries*, Mainz, Schott, 1958.
- PARDALL, P. e.a. *Musik in der Schule*. Stuttgart, Kurz, 1987.
- PAYNTER, J. *All kinds of music. Voices. Moods messages. Sound machines. Sound patterns*. Oxford University Press.
- PLITSCH, A. *Song Line*. Klett, Stuttgart, 1997.
- ROBIJNS, J. e.a. *Volksmuziek, volksdansen, volksinstrumenten in Vlaanderen*, Antwerpen, De Nederlanden.
- ROHRBACK, K. *Rock Musik, Grundlagen, Ein Arbeitsbuch für den Musikunterricht an Schulen. Oldershausen*, Institut für populärer Musik, 1995.
- ROOYACKERS, P. *Honderd dansspelen voor onderwijs en jeugdwerk*. De Sikkel, Malle.
- SCHEYTT, A.; J. KAISER. *Musikland*. Stuttgart, Metzler, 1990.
- SCHOLLAERT, P.; J. WUYTACK. *Actief muziekbeluisteren*. Antwerpen, De Sikkel.
- SCHWABE, M. *Musik spielend erfinden, Improvisieren in der Gruppe für Anfänger und Fortgeschrittene*. Kassel, Bärenreiter, 1992.
- SERROEYEN, C. *Muziekflitsen*. Boxtel, Uitgeverij voor Schoolmuziek, 1990.
- SPRUIT, J. *Van vedelaars, trommers en pijpers*. Utrecht, Oosthoek.
- STORMS, G. *Muzikaal spelenboek*. Katwijk, Servire, 1982.
- STORMS, G. *Pop in de klas*. Katwijk, Servire, 1982.
- TORKEL, W.; B. SCHULTE. *Teachers Blues, Blues im Unterricht*. Lilienthal, Eres, 1989.
- VAN BORK, R.; J. JACOBS. *Popmuziek, het geluid van jongeren*. Muiderberg, Cartinho, 1986.
- VAN LIESHOUT, J.; J. VAN ROSSEM. *Muziek op maat*. Culemborg, Educaboek, 1985-1992.
- VAN LINT-BEELAERTS, P. & L. DE MAN, L. *Actief muziek beluisteren*. Antwerpen, De Sikkel, 1997.
- VELTEN, K.; H. WISSKIRCHEN. *Musikwerke im Unterricht*. Regensburg, Bosse Verlag, 1988.

VERBEEK, T. *Popster, lessen over popmuziek*. Groningen, Wolters, 1989.

WUYTACK, J. *Musicalia*. Brugge, De Garve, Brugge, s.d.

WUYTACK, J. *Kreatief musiceren*. Amsterdam, New Sound, 1969.

WUYTACK, J., *Actief muziek-beluisteren*. Leuven, De Monte.

Muziekencyclopedieën/Verzamelreeksen

Algemene Muziekencyclopedie (J. Robijns, ed.). Bussem, Unieboek, 1979-. (10 vols).

Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Allgemeine Enzyklopädie der Musik (F. Blume/L. Finscher, ed.). Kassel &c., Bärenreiter, 1994-. (20 vols).

Musikgeschichte in Bildern (H. Besseler, ed.). Leipzig, VEB Deutscher Verlag für Music, 1959-.

Das Musikwerk. Eine Beispielsammlung zur Musikgeschichte. (K. Fellerer, ed.). Köln, Arno Volk Verlag, 1959-. (35 vols).

The New Grove Dictionary of Music and Musicians (S. Sadie, ed.). London, Macmillan, 2001. (29 vols).

Tijdschriften

L'education musicale (Bois-le-Roi, Ch. Negiar).

Klassemusizieren (Mainz, Schott).

Musicerende Jeugd Nieuws (Herent, Musicerende Jeugd).

Musicus, computer Applications in Music Education (Lancaster, University of Lancaster Centre for Music).

Music Educators Journal (Reston, Music Educators National Conference).

Music Teacher (Gravesend, Rhinegold Publications).

Musikerziehung (Wien, Österreichisches Bundesverlag).

Musik und Bildung. Zeitschrift für Theorie en Praxis der Musikerziehung (Mainz, Schott).

Musik und Unterricht (Velber, Friedrich verlag).

Orff. Schulwerk Informationen (Salzburg, Orff-Institut).

Populäre Musik im Unterricht (Oldershausen, Lugert und Schütz).